

3. Мариненко І. Лексико-семантичні особливості сучасної політичної реклами. *Наукові записки. Серія: філологія (мовознавство)*. Випуск 118. Кіровоград, 2013. С. 117–122.

4. Станкевич Ю. Мовні сугестогени в текстах політичної реклами. Автореф. дис. ... канд. філол. наук за спеціальністю 10.02.01 – українська мова. Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2011. 22 с.

5. Щепка О. Особливості мовної організації слогана української політичної реклами. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія Філологія. Соціальні комунікації*. Том 30 (69). № 3. Ч. 1. 2019. С. 74–78.

6. Яненко Я. Реклама як феномен української культури. *Діалог мов – діалог культур. Україна і світ. Збірник матеріалів Третьої міжнародної наукової Інтернет-конференції з україністики*. – Verlag Otto Sagner. – Munchen – Berlin – Washington, 2013. С. 922–930.

УДК 811.161.2'271.1+070.486:61

ОРТОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ МОВИ МЕДИЧНОЇ ГАЗЕТИ «ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ ХХІ СТОРІЧЧЯ»

Ольга Пискач,

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови ДВНЗ
«Ужгородський національний університет»

Анотація. У статті проаналізовано ортологічні аспекти мови медичної газети «Здоров'я України ХХІ століття» (2022 р.). Зокрема, обстежено культуру слововжитку, відображення орфографічних і граматичних норм сучасної української літературної мови. На підставі аналізу доведено, що ортологічний рівень мови аналізованого видання доволі високий.

Ключові слова: ортологія, мова газети, слововжиток, милозвучність, граматична норма, тавтологія.

Abstract. The article analyzes orthological aspects of the language of the medical newspaper "Health of Ukraine of the 21st Century" (2022). Particularly, the culture of word usage, the reflection of orthographic and grammatical norms of the modern Ukrainian literary language was examined. On the basis of the analysis, it was proved that the orthologous level of the language of the analyzed publication is sufficiently high.

Key words: *orthology, language of the newspaper, vocabulary, euphony, grammatical norm, tautology.*

Культура мови, чи ортологія (від гр. *orthos* – правильний і *logos* – вчення), – «дотримання усталених мовних норм усної і писемної літературної мови, а також свідоме, цілеспрямоване, майстерне використання мовно-виражальних засобів залежно від мети й обставин спілкування» [8, с. 285]. Загальні питання української ортології порушували в численних статтях, монографіях і довідниках Б. Антоненко-Давидович, С. Караванський, А. Коваль, М. Пилинський, О. Пономарів, В. Русанівський, Н. Бабич, О. Сербенська, Є. Чак, С. Єрмоленко, М. Пентилюк, К. Городенська та ін.

Фахове мовлення – важлива складова загальнонаціональної мови. За 32 роки незалежності нашої держави українська наукова мова, повільно, але впевнено звільняючись від згубного російського впливу, визначила власні пріоритети, виробила стійкі комунікативні принципи, відшліфувала й збагатила базову термінологію. Це підтверджує поява численних перекладних термінологічних словників, довідників, підручників, посібників, спеціальних статей тощо. На думку К. Городенської, повернення своїх і вилучення чужих одиниць відбувається досить непросто, адже «кількасотрічне зросійщення українців спричинило слабе засвоєння норм і традицій української літературної мови, особливостей її словникового складу та граматичного ладу на тлі російської літературної мови» [1, с. 3].

Функціонування української мови на етапах підготовки медичних кадрів, у практичній діяльності медиків, у сфері медичної науки – запорука формування і збереження національної ідентичності членів наймасовішої (поруч з освітянами) професійної корпорації українського суспільства [4, с. 110–111]. Характерними особливостями професійного мовлення медика дослідники вважають «переплетення та взаємодоповнення наукового й ділового стилів мови, вживання мовних засобів, фахових термінів високого ступеня стандартизації, точність формулювань, зваженість, доречність і логічність викладу» [3, с. 115]. Наукові зацікавлення комунікативною проблематикою в медичній сфері перебувають у полі зору як лінгвістів, так і лікарської спільноти. Це питання розглядали І. Головка, З. Таран, А. Пиріг, О. Петрова, Н. Цісар, О. Кіцера, Т. Лепеха, А. Петрух, Н. Литвиненко, Н. Місник, В. Лисенко, Г. Дидик-Меуш та ін.

Актуальність нашого дослідження зумовлена потребою ортологічного аналізу україномовних періодичних видань, до яких

належить відома медична газета «Здоров'я України XXI століття». На шпальтах цього популярного видання публікують матеріали власних досліджень науковці з різних сфер медицини, акцентуючи увагу на інноваційних методах лікування й пропедевтики захворювань. Незважаючи на значну кількість вузькоспеціальної медичної термінології, публікації зрозумілі й цікаві не тільки для фахівців, але й для пересічних громадян, особливо на тлі останніх подій – боротьби з коронавірусом і з російською агресією. Протягом 2022 року побачило світ 17 номерів, кожен із яких охоплює від 27 до 61 сторінки. Джерелом для дослідження ми обрали № 15-16 (2022 р.). Мета дослідження – ортологічний аналіз мови газети.

Застосування методики суцільного обстеження тексту дає нам підстави стверджувати, що медична газета «Здоров'я України XXI століття» дбає про якісний мовленнєвий рівень свого контенту, намагаючись відповідати високим стандартам кваліфікованого науково-популярного видання. І це не може не тішити. Впадає в око, що в газеті майже немає грубих орфографічних помилок, опісок, вона послідовно втілює на практиці засади нового українського правопису 2019 р. З орфографічного погляду простежуємо демонстративне написання з малої літери назви країни-агресора: «...*Постраждали внаслідок воєнної агресії росії проти України*» [2, с. 9]; «...*Війну, що її розгорнула рф проти України...*» [2, с. 11]. Виявлені нами мовленнєві недогляди стосуються переважно таких випадків: 1) недоречний слововжиток; 2) численне порушення орфографічних законів милозвучності; 3) граматичні помилки. Нижче проаналізуємо найбільш типові огріхи.

Вже давно й доволі активно внаслідок неправильного перекладу російських слів *совпадать* і *совпадение* багато хто вживає покручі *співпадати* і *співпадіння* замість правильних відповідників *збігатися* і *збіг*. Використання слів *співпадати* і *співпадіння* суперечить літературній нормі, оскільки перша частина *спів-* у іменниках та дієсловах типу *співвітчизник*, *співдружність*, *співбесіда*, *співробітництво*, *співпрацювати*, *співпереживати* тощо вказує на спільність (іноді й одночасність) у чомусь (в існуванні, володінні, звучанні тощо) кого-, чого-небудь з кимсь, чимсь. Тому виходить, що *співпадати* – це разом із кимсь *падати*. Зауважимо, що слів *співпадати* і *співпадіння* не фіксує жоден нормативний український словник, немає їх, до речі, і в 11-томному СУМі (1970–1980 рр.) Тому в реченні «*Наше дослідження співпадає з результатами аналізу й даними Ү. Лі та співавт. (2017)...*» [2, с. 21] краще було вжити наше дослідження *збігається*.

Зауваг потребують і слова *вірний, вірно*, які часто використовують у фаховому мовленні не зовсім правильно: «*Було вірно ідентифіковано 80% осіб із захворюваннями периферичних артерій*» [2, с. 27]. Річ у тім, що прислівник *вірно*, утворений від прикметника *вірний*, означає «віддано», натомість значення «правильно» ортологи не рекомендують до вжитку, а СУМ-11 [6, т. 1, с. 681] і СУМ-20 [7, т. 3, с. 111] подають його як розмовне, рідковживане.

Впадає в око активне функціонування на шпальтах аналізованої газети цілої низки лексем із коренем *ключ*: *включаючи анаероби та гриби* [2, с. 3], *за виключенням випадків* [2, с. 4], *має включати корекцію способу життя* [2, с. 5], *популяція включала* [2, с. 6], *проект включатиме* [2, с. 9], у дослідження було включено 366 пацієнтів, для виключення інших причин, включення пацієнтів у дослідження, у дослідження не включали пацієнтів [2, с. 26] та ін. Ми свідомі того, що цілковито усунути подібні слова з нашої мови означає збіднити її виражальні можливості, проте в досконалій мовленнєвій практиці рекомендують використовувати більш доречні українські відповідники за винятком *випадків* або *крім випадків*, *проект охопить*, *було залучено пацієнтів* та ін.

У медичній сфері часто функціонують сполуки *попередити хворобу, попередити лікарську помилку*. Натрапляємо на подібне й у газеті «Здоров'я України ХХІ сторіччя»: *попередити систематичну помилку* [2, с. 6]. Коли йдеться про те, щоб не допустити чогось, відвернути щось небажане, вживаємо слово *запобігти*: *запобігти хворобі, запобігти помилці*. На цьому наголошував і відомий український лінгвіст О. Пономарів [5, с.133].

Зрозуміло, що ортологічний рівень газетної публікації залежить не тільки від автора, а й від фахівця, який підготував матеріал до друку, від редактора й коректора. Дослідники культури мовлення не раз акцентували увагу на тому, що прикметник *чужорідний* краще замінювати на *сторонній*. В аналізованій газеті використано обидва: «*МЦК забезпечує виведення з організму мікроорганізмів (бактерій, вірусів), пилу й інших чужорідних речовин*» [2, с. 17]; «*Щоб польові транзистори не сприйматися організмом як стороння речовина...*» [2, с. 27].

Серед інших лексичних огріхів у газеті зрідка трапляються затерті штампи і кальки: «*У ході (правильно під час) подальших аналізів вчені змогли показати...*» [2, с. 27]; «*До тих пір (правильно досі), поки не буде порядку в психіці, симптоми лізтимуть постійно*» [2, с.32].

Яскравою ознакою української мови є милозвучність (евфонія) – здатність фонетичної системи до мелодійного звучання, а

також до створення звукових образів у висловлюванні. Закони милозвучності закріплені й орфографічно, хоча багато хто вважає їх дріб'язковими і відверто ігнорує на письмі. Таке нігілістичне ставлення, на нашу думку, заохочує й шкідлива практика, кваліфікуючи евфонічні помилки як негрубі. Тому закономірно рясніють ними не тільки художні, але й наукові та публіцистичні тексти. Не уникла їх і газета «Здоров'я України ХХІ сторіччя»: 1) зіяння (гіатус) – немилозвучний збіг голосних: *стосунки **у** парі, здоров'я **у** чоловіка, «Подагра як «третє колесо» **у** подружньому житті* (заголовок) [2, с.5], *позику **у** розмірі, продовжується **у** новому проекті, потреби **у** медичних послугах, діяльності **у** межах угоди, взаємодію **у** медичній сфері* [2, с. 9], *інтереси **у**сіх партнерів* [2, с.11], *яке **у**ражає судини ока* [2, с. 27]. Щоб уникнути збігу букв, що передають голосні, та щоб досягти милозвучності, в українській мові на письмі вживають прийменник **в** між словами та префікс **в-** на початку слів після букви на позначення голосного перед більшістю букв, що передають приголосні (крім **в, ф, льв, зв, св, дв, тв, гв, хв** і под.) [9, с. 27]; *операції із реконструкції* [2, с.7], *згідно із класифікаційними критеріями* [2, с.20], *згідно із Протоколом* [2, с.21]. Згідно з правописними нормами між двома буквами, перша з яких позначає голосний, а друга – приголосний, вживаємо **з** [9, с. 30]; 2) какофонія – немилозвучний збіг приголосних: *В цей період...* [2, с.6], *В час, коли...* [2, с.8], *В дітей...*, *В нашому дослідженні...* [2, с.21], *«Gedeon Richter є однією з небагатьох компаній **в** світі...»* [2, с.8]. З метою уникнення збігу букв на позначення приголосних звуків на письмі вживають прийменник **у** та префікс **у-** на початку речення або слова перед буквою на позначення приголосного, а також між буквами, що позначають приголосні [9, с. 25]; *пов'язаних **з** COVID-19* [2, с.6]; *лише 5 **з** яких перекладені* [2, с.37]. Між буквами на позначення приголосних треба писати **із** [9, с. 30].

У мові медичної газети «Здоров'я України ХХІ століття» помітні граматичні недогляди, які стосуються таких випадків: 1) відмінювання іменників чоловічого роду: *«...Кожен пацієнт відвідує лікаря в середньому 5,6 **раза** протягом року...»* [2, с. 3], *після прийому **антибіотика*** [2, с.3]. Слід зауважити, що в СУМ-11 останній іменник подано саме з такою флексією в родовому відмінку однини [6, т. 1, с. 49], проте СУМ-20 фіксує вже закінчення **-у** [7, т. 1, с. 221], що нам видається більш правильним; 2) відмінкове керування: *навчання пацієнтів правильному вживанню ліків* [2, с.3]. Іменник *навчання*, як і твірне дієслово *навчати*, вимагають біля себе форми родового відмінка – *навчання (чого?) правильного вживання ліків*, хоча краще тут було б ужити інфінітивні додатки

замість нагромадження однотипних іменників. Форму давального відмінка, на відміну від СУМ-11 [6, т. 5, с. 43], у СУМ-20 [7, т. 9, с. 312] подано як застарілу; 3) зв'язок підмета з присудком:

«Багато хто з угорських колег займаються волонтерською діяльністю...» [2, с.8]. Якщо підмет виражений сполукою *багато хто* «велика кількість людей», то дієслово-присудок має форму однини; 4) побудова однорідного ряду: «У майбутньому така співпраця дозволить покращити доступ та підвищити якість медичної допомоги громадянам...» [2, с.9]. Іменник *доступ* вимагає біля себе залежного слова з прийменником *до* в родовому відмінку, однак його тут чомусь немає; 5) вживання дієприслівникового звороту: «Аналізуючи мікрофлору, висіяну з мокротиння дітей після нетривалого прийому напівсинтетичних пеніцилінів в амбулаторних умовах, була виділена як граммпозитивна (27,58%), так і грамнегативна флора (34,48%)» [2, с.21]. У конструкціях із дієприслівниковим зворотом дію, названу присудком, і дію, названу дієприслівником, обов'язково має виконувати один суб'єкт. У наведеному ж реченні логіко-граматична помилка, бо з його змісту виходить, що це *флора* аналізувала *мікрофлору*. Правильний варіант: *Аналізуючи мікрофлору, ... ми виділили як граммпозитивну (27,58%), так і грамнегативну флору (34,48%)*; помилки можуть виникати і в безособових реченнях, коли діяч – додаток, виражений формою давального відмінка, а також у пасивних конструкціях, коли суб'єкт дії присудка і суб'єкт дії дієприслівника не збігаються: «Повертаючись до внеску Г. Сельє у фундаментальну медицину, варто сказати, що він дотепер належить до найбільш цитованих учених світу» [2, с.37]; 6) тавтологія – стилістично невинновдане повторення того самого слова: «Слід зазначити, що у вітчизняній літературі **дослідженню** клінічної ефективності цефдиніру присвячені поодинокі **дослідження**» [2, с.21]; «...Що є, найімовірніше, найбільш людяним способом **забезпечення** суспільної **безпеки** та стабільності» [2, с.37]; «Пацієнтка **була** негайно скерована до відділення невідкладної допомоги, де їй **було** проведено експрес-тест і встановлено діагноз COVID-19. Водночас **було** виявлено підвищення маркерів запалення (феритин, прокальцитонін, С-реактивний білок, ШОЕ, АСТ й АЛТ). Рентгенографічно **була** підтверджена двобічна пневмонія» [2, с.23]. Щоб уникнути тавтологічних помилок, слід використовувати синоніми, перифрази, фраземи та інші засоби логічного зв'язку.

Отже, незважаючи на окремі лексичні й граматичні огріхи, порушення законів милозвучності, можна стверджувати, що ортологічний рівень мови газети «Здоров'я України ХХІ століття» у цілому високий.

Література

1. Городенська К. Українське слово у вимірах сьогодення. Київ: КММ, 2019. 208 с.
2. Здоров'я України ХХІ сторіччя. 2022. №15-16. 38 с.
3. Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Термінологічні проблеми у новій навчальній літературі. *Филологические исследования: Филология и медицина*. 2014 (2011). Вып. 11. С. 114–121.
4. Пиріг А. Українська мова у сфері медицини в Україні: минуле і сучасність. *Праці наукового товариства ім. Шевченка. Лікарський збірник. Медицина і біологія*. 2014. Т. 38, Т. 24. С. 110–116.
5. Пономарів О.Д. Культура слова. Мовностилістичні поради. Київ, 1999. 240 с.
6. Словник української мови: в 11 т. Київ: Наук. думка, 1970–1980. URL: <http://sum.in.ua/s/>
7. Словник української мови: у 20-ти т. / гол. наук. ред. В. М. Русанівський; наук. керівник проекту В. А. Широков. Київ: Наук. думка, 2010–2017. Т. 1–12.
8. Українська мова: енциклопедія / редкол.: В.М. Русанівський (співголова), О.О. Тараненко (співголова), М.П. Зяблюк та ін. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: Українська енциклопедія ім. М.П. Бажана, 2004. 824 с.
9. Український правопис. Київ: Наук. думка, 2019. 390 с.

УДК 808.2:61(051)

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ МОВНОСТИЛІСТИЧНОГО РЕДАГУВАННЯ ТЕКСТІВ ДЛЯ МЕДИЧНИХ ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАНЬ

Алла Синиця

*літературна редакторка газети Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького «Alma Mater», членкиня Національної спілки журналістів України
(м. Львів, Україна)*

У статті проаналізовано мовностилістичні особливості текстів у медичних періодичних виданнях, виявлено типові мовностилістичні помилки, надано деякі рекомендації щодо покращання редакторського опрацювання текстів для українськомовних видань.